

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЮРИДИЧНОЇ НАУКИ

ЛЕЖНЄВА Т. М.,

orcid.org/0000-0001-7823-9132

кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри права
(Дніпровський гуманітарний
університет)**ЧЕРНОП'ЯТОВ С. В.,**

orcid.org/0000-0003-4209-5215

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри права
(Дніпровський гуманітарний
університет)

УДК 347.627.2.08 (477)

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2025.6.69>**ДОПУСТИМІСТЬ ОБМЕЖЕННЯ РОЗІРВАННЯ ШЛЮБУ, ПОВ'ЯЗАНОГО
ІЗ ВАГІТНІСТЮ ДРУЖИНИ ТА НАРОДЖЕННЯМ НЕЮ ДИТИНИ:
ПИТАННЯ ЛЕГІТИМНОЇ МЕТИ**

У статті розпочато дослідження питання допустимості обмеження розірвання шлюбу, пов'язаного із вагітністю дружини та народженням нею дитини (далі – Обмеження). Обмеження передбачалося нормами Сімейного кодексу України до 19.12.2024; наразі ж передбачається його відновлення у проєкті Книги 7 «Сімейне право» Цивільного кодексу України (2025). Обґрунтовано, що Обмеження суттєво впливає на право людини на розірвання шлюбу, а тому його виправданість, допустимість мають бути ретельно перевірені. Визначено методологічні засади такої перевірки. Допустимість Обмеження доцільно встановити через застосування трискладового тесту ЄСПЛ, що у класичному формулюванні передбачає оцінку того, чи втручання держави у право особи: (1) здійснюється відповідно до закону; (2) має легітимну мету; (3) є необхідним в демократичному суспільстві. Обґрунтовано, що відправною точкою має бути саме з'ясування питання легітимної мети, що і зроблено у статті. У статті проаналізовані висловлені в юридичній доктрині та судовій практиці міркування стосовно того, що ж є (може бути) легітимною метою Обмеження. Обґрунтовано, що спроби визначити легітимну мету Обмеження, за яких ставиться під сумнів повнота правосуб'єктності жінки у період вагітності та після пологів, є недопустимими. Встановлено, що легітимна мета Обмеження може полягати у наступному: (1) охорона сім'ї, дитинства, материнства, батьківства в цілому; (2) охорона суспільних (публічних) інтересів у зазначених сферах, їх балансування із приватними інтересами; (3) забезпечення охорони прав матері, батька, дитини; (4) підтримка та створення умов для материнства та батьківства; (5) охорона фізичного та психічного здоров'я, психологічного добробуту дружини та дитини; (6) максимально можливе урахування інтересів дитини, зокрема забезпечення пріоритету сімейного виховання дитини; (7) сприяння збереженню шлюбу, сім'ї, сімейних та шлюбно-сімейних

відносин. Ідентифікація таких можливих елементів легітимної мети Обмеження саме по собі ще недостатнє для остаточного висновку про допустимість Обмеження. Адже необхідним є подальша перевірка за рештою критеріїв трискладового тесту.

Ключові слова: сімейне право, шлюб, розірвання шлюбу, вагітність, народження дитини, обмеження розірвання шлюбу.

Lezhnieva T. M., Chernopiatov S. V. Admissibility of divorce restriction related to wife's pregnancy and childbirth: legitimate aim

The article initiates an examination of admissibility of divorce restriction related to wife's pregnancy and childbirth (hereinafter – Restriction). The Restriction was in place due to the provisions of the Family Code of Ukraine until December 19, 2024; and now, its reinstatement is envisaged in the draft Book 7 “Family Law” of the Civil Code of Ukraine (2025). It is substantiated that the Restriction has a significant impact on the human right to divorce and, therefore, its justification and admissibility require thorough scrutiny. The methodological foundations of such scrutiny are determined. It is proposed that the admissibility of the Restriction should be assessed through the application of the three-part test of the ECHR, which in its classical formulation entails an evaluation of whether the interference by the State with an individual's right: (1) is prescribed by law; (2) pursues a legitimate aim; and (3) is necessary in a democratic society. It is argued that we should start with determination of the legitimate aim, which is undertaken in the article. The article analyses the considerations expressed in legal doctrine and judicial practice as to what constitutes (or may constitute) the legitimate aim of the Restriction. It is substantiated that attempts to define the legitimate aim of the Restriction which call into question the completeness of a woman's legal personality during pregnancy and after childbirth are inadmissible. It is established that the legitimate aim of the Restriction may consist in the following: (1) protection of family, childhood, motherhood, and fatherhood in general; (2) protection of societal (public) interests in these spheres and their balancing with private interests; (3) ensuring the protection of mother, father, and child rights; (4) support for and creation of conditions conducive to motherhood and fatherhood; (5) protection of wife's and child's physical and mental health, as well as their psychological well-being; (6) maximum possible consideration of the child's best interests, in particular ensuring the priority of family-based upbringing; and (7) promoting of marriage, family, family and marital relations preservation. The identification of such possible elements of the legitimate aim of the Restriction is per se insufficient to reach a final conclusion as to the admissibility of the Restriction, since further assessment in accordance with the remaining criteria of the three-part test is required.

Key words: family law, marriage, divorce, pregnancy, birth of a child, divorce restrictions.

Вступ. Проект Книги 7 «Сімейне право» Цивільного кодексу України (2025) [1] (далі – Книга) містить низку новел стосовно позовного розірвання шлюбу. Ознайомлення із їх змістом призводить до початкового висновку про неоднозначність таких новел та доцільність їх наукової рефлексії.

Книга наслідуює Сімейний кодекс України [2] (далі – Кодекс) у частині структури та послідовності викладу нормативного матеріалу, а також використовує нормативний матеріал Кодексу як своєрідний субстрат для власного нормативного матеріалу.

Частина 2 ст. 41 Книги (порівняйте ст. 110 Кодексу) знову надає вагітності дружини та народженню нею дитини правового значення як перешкоди для позовного розірвання

шлюбу, тобто відроджує норми Кодексу, які встановлювали обмеження розірвання шлюбу, пов'язане із вагітністю дружини та народженням нею дитини (далі – Обмеження), і які були виключені лише рік тому [3]. У ч. 2 ст. 41 Книги посутньо відтворюються норми частин 2–4 ст. 110 Кодексу, які існували до 19.12.2024. Основною відмінністю є те, що із вагітністю та народженням дитини норми Кодексу пов'язували те, що «позов про розірвання шлюбу не може бути пред'явлений», а норми Книги – те, що «позов не підлягає задоволенню». Іншою відмінністю є те, що на додачу до винятків із цього обмеження як загального правила, які були встановлені Кодексом, Книга пропонує додатково такий виняток як «інші підстави, які мають істотне значення».

Про сумнівну доречність такого Обмеження ми вже зазначали раніше [4–5]. Однак його відродження не лише виглядає як непослідовність правової політики, але і створює нові, додаткові ризики та загрози.

Постановка завдання. Зазначені перспективні правові норми щодо Обмеження, так само як і їх ретроспективні аналоги у нашому сімейному праві, суттєво обмежують право людини на розірвання шлюбу. Тому актуальною є ревізія цих правил з огляду на те, наскільки виправданими є такі обмеження, та як вони могли б бути удосконалені.

Метою цієї статті є характеристика допустимості Обмежень, об'єктивованих у обговорюваних нормах за допомогою визначеної методології, а саме через з'ясування легітимної мети таких Обмежень.

Методологія. Передусім маніфестуємо теоретико-методологічні підвалини, на яких будується як наше бачення проблеми, так і шляхи її дослідження: право на розірвання шлюбу є безумовним; це право є проявом загального принципу свободи та галузевого принципу добровільності шлюбу¹; це право відображає цінності та зміст верховенства права як мета принципу права; це право є складовою права людини на свободу та особисту недоторканність²; це право відповідає ціннісній орієнтації українського права на людину, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпеку як найвищі соціальні цінності (ст. 3 Конституції України [7]); відтак бажання людини розірвати шлюб є єдиною, достатньою та безумовною підставою для розірвання шлюбу. Відтак – будь-які обмеження цього права повинні бути ретельно обґрунтованими.

Вважаємо, що допустимість Обмеження доцільно встановити через застосування кількох критеріїв, в основі яких – так званий трискладовий тест ЄСПЛ, який використовується цією інституцією для оцінки допустимості втручання держави у права, гарантовані Конвенцією [8], а також запозичується і іншими суб'єктами правозастосування, зокрема і національними судами.

Заради справедливості зазначимо, що ЄСПЛ не визнає право на розірвання шлюбу як таке, що прямо випливає із норм Конвенції, зокрема зі ст. 12 «Право на шлюб» Конвенції [див. додатково: 9, с. 14–16]. Тому трискладовий тест покладається нами в основу аналізу не у зв'язку із положеннями Конвенції, а у зв'язку із його універсальним характером та методологічним потенціалом.

Трискладовий тест у класичному формулюванні передбачає оцінку того, чи втручання держави у право особи: (1) здійснюється відповідно до закону; (2) має легітимну мету; (3) є необхідним в демократичному суспільстві. При цьому перший критерій не обмежується формальним з'ясуванням того, чи передбачене таке втручання об'єктивним правом, але передусім орієнтує на оцінку якості відповідного правового регулювання, його несуперечливості, передбачуваності тощо, і в цілому – відповідності вимогам метапринципу верховенства права. Останні два критерії імпліцитно охоплюють з'ясування питань ефективності

¹ Так, наприклад, Верховний Суд у складі Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду зазначив, що «принцип добровільності шлюбу передбачає як право на шлюб, так і право на розірвання шлюбу, що усуває порушення прав людини та випадків можливої дискримінації» – Постанова Верховного Суду від 07.11.2022 у справі № 361/1017/20 (<https://reyestr.court.gov.ua/Review/107878142>).

² Це прямо об'єктивовано нормами Кодексу (ст. 56), Книги (ч. 3 ст. 9).

такого втручання (тобто, чи сприяє воно досягненню легітимної мети) та його пропорційності (тобто, передусім співвідношення між позитивними наслідками втручання – досягнення легітимної мети, задоволення публічних інтересів тощо – та негативними наслідками такого втручання – обмеженнями права особи, відповідними втратами такої особи).

У випадку Обмеження, оскільки критерій «здійснення відповідно до закону» виконується принаймні формально (адже ми обговорюємо Обмеження, яке ретроспективно, а так само перспективно передбачається нормами об'єктивного права), відправною точкою має бути саме з'ясування питання легітимної мети, спроба якого і буд зроблена у цій статті. Грунтуючись на результатах такого з'ясування у подальшому можна буде вирішити питання якості правового регулювання в межах критерію «здійснення відповідно до закону», а також питань ефективності, пропорційності та необхідності в демократичному суспільстві.

Результати дослідження. Як це часто трапляється, законодавець не надає, ані в ретроспективних нормах Кодексу, ані в перспективних нормах Книги, прямої та однозначної вказівки на те, що ж є легітимною метою Обмеження. Можна було б припустити, що законодавець виходить із міркувань: (1) державної охорони сім'ї (ст. 4 Книги), яка за змістом цієї статті включає, зокрема: (1-1) державну охорону сім'ї, дитинства, материнства, батьківства; (1-2) створення умов для зміцнення сім'ї та шлюбу; (1-3) створення умов для материнства та батьківства; (1-4) забезпечення охорони прав матері та батька, підтримку материнства та батьківства; (1-5) забезпечення пріоритету сімейного виховання дитини; (2) принципу врахування найкращих інтересів дитини (ч. 7 ст. 4, ст. 5 Книги).

За чинності Обмеження у ст. 110 Кодексу в різних джерелах робилися спроби визначити їх легітимну мету.

З.В. Ромовська зазначає, що Обмеження спрямоване на державну охорону сім'ї [10, с. 21], має на меті охорону «застерегти дружину від зайвих душевних потрясінь під час дуже відповідального для неї та дитини періоду життя» [10, с. 22], уберегти «дружину, а через неї і дитину» від «психологічних стресів» [10, с. 22], забезпечення «інтересів дружини та дитини» [10, с. 22]. Авторка також зазначає, що «у такій тимчасовій забороні на розірвання шлюбу закладена мудрість «час лікує». Вона спрямована на збереження шлюбу, надаючи подружжю можливість спокійно оцінити конфлікт, що мав місце. Мораторій на розлучення забезпечує дружині психологічний захист не лише від дій свого чоловіка, а й від власних поспішних рішень, агресії проти самої себе» [10, с. 23].

А.Б. Болховітінова вказує, що при встановленні Обмеження «законодавець виходить з того, що жінка під час вагітності та після народження дитини, а так само новонароджена дитина потребують особливого захисту з боку держави, а тому держава встановлює обмеження на розірвання шлюбу протягом певного строку для запобігання негативному впливу розгляду справ про розірвання шлюбу на матір та дитину» [11, с. 95–96]. Також авторка наводила [11, с. 100] думку авторів науково-практичного коментаря Кодексу про те, що Обмеження встановлене з «метою захисту інтересів новонародженої дитини та її матері, оскільки будь-які переживання, стреси та інші психологічні фактори, що супроводжують процедуру розірвання шлюбу, можуть позначатись на здоров'ї майбутньої або новонародженої дитини та її матері» [12, с. 194, цит. за 11, с. 100].

І.В. Жилінкова зазначала, що «жінка під час вагітності та протягом певного часу після народження дитини має особливий психічний та фізичний стан і тому потребує підвищеного захисту» [13, с. 165]; Обмеження авторка пов'язувала із забезпеченням такого захисту, забезпеченням «спокою дружини під час вагітності та після народження дитини» [13, с. 165].

О.І. Сафончик Обмеження, в числі інших обмежень розірвання шлюбу, пов'язує із «контролем держави» та метою «захисту сім'ї державою» [14, с. 143–144].

В.О. Кучер вважає, що, хоча розірвання шлюбу є особистим правом кожного із подружжя, воно також зачіпає і суспільний інтерес; встановлений державою порядок розірвання шлюбу, зокрема і Обмеження, мають на меті не допустити порушення прав та інтересів інших суб'єктів, зокрема дитини [15, с. 29].

І.М. Євхутіч пов'язує Обмеження із тим, що жінка під час вагітності та протягом певного часу після народження дитини перебуває в особливому психічному та фізичному стані й тому потребує підвищеного захисту [15, с. 91].

В.Ю. Євко вбачає у Обмеженні прояв принципу пріоритету захисту прав та інтересів дітей і непрацездатних членів сім'ї [16, с. 27], зазначаючи, що «вагітність – особливий період в житті жінки. Саме тому для неї в сім'ї має бути встановлений такий сприятливий режим, який забезпечив би збереження здоров'я майбутньої матері та дитини. З огляду на це законодавством передбачено низку гарантій, покликаних зберегти перш за все нормальний психічний стан вагітної жінки у цей період. Так [...] протягом вагітності дружини не може бути поданий позов про розірвання шлюбу» [16, с. 153].

Н.А. Д'ячкова зазначає, що Обмеження встановлені з метою охорони здоров'я жінки та дитини [16, с. 87].

О.І. Сафончик наводить [17, с. 252] думку авторів науково-практичного коментаря Кодексу про те, що Обмеження обумовлене «захистом інтересів новонароджених дітей, оскільки будь-які переживання, стреси або інші психологічні фактори, які супроводжують процедуру розірвання шлюбу, можуть відбитися на здоров'ї майбутньої або новонародженої дитини та її матері» [18, с. 185, цит. за 17, с. 252].

Крім того, О.І. Сафончик, коментуючи практику застосування Обмеження і у тому разі, коли дитина народилася мертвою або не дожила до одного року, зазначає, що «розлучення для матері після таких подій – це знову-таки переживання. Тому чоловік має зважати на те, що дружина не може в цей період бути стороною в шлюбно-розлучному процесі» [17, с. 253].

О. Спектор вважає Обмеження виправданим, оскільки у період вагітності та після пологів «жінка перебуває в особливому фізіологічному і психологічному стані і стрес може зашкодити не тільки їй, а й відобразитись безпосередньо на здоров'ї дитини» [19, с. 59]. Також авторка зазначає, що «жінка під час вагітності та протягом певного часу після народження дитини перебуває в особливому фізіологічному та психологічному стані і потребує підвищеного захисту порівняно з чоловіком [...] жінка може прийняти рішення про розірвання шлюбу на фоні зазначеного стану» [19, с. 59].

На думку М.М. Дякович, Обмеження, в числі інших обмежень щодо розірвання шлюбу, спрямованими на захист публічних інтересів: «Оскільки шлюб має на меті утворення сім'ї, народження та виховання дітей, питання укладення і розірвання шлюбу, визнання його недійсним не можуть вважатися особистою справою лише подружжя. Правовідносини, які виникають внаслідок розірвання шлюбу, визнання його недійсним зачіпають інтереси також суспільства в цілому і малолітніх та неповнолітніх дітей зокрема. Тому, виходячи з публічних і приватних інтересів, держава через право регулює відносини у сфері шлюбу» [20, с. 126].

С.Р. Леськів зазначає, що Обмеженням охороняються, перш за все, «інтереси матері та дитини, які [...] є надзвичайно важливими і потребують особливого правового захисту в делікатний період вагітності жінки та одного року після народження дитини» [21, с. 146].

Л.В. Грицишина висловлює думки про те, що Обмеженням «законодавець хотів забезпечити принцип рівності прав подружжя в сім'ї» [22, с. 153], а метою Обмеження є «насамперед, необхідність захисту жінки не лише від дій чоловіка, а й від власних поспішних та необґрунтованих рішень, які можуть виникнути в наслідок соціального (неможливість працювати у випадку ускладнень вагітності, необхідність залучення додаткових фінансів) та емоційного (коливання гормонального фону) навантаження, що можуть провокувати уявну тривожність, відчуття непотрібності, брак уваги та спілкування, а як наслідок викликати бажання розлучитися. Після народження дитини ці чинники можуть зникнути, тому й відпадуть мотиви до розлучення» [22, с. 153].

Т. Нарок припускає, що аргументом на користь Обмеження «може бути те, що жінка та дитина є вкрай уразливими в період вагітності та в перший рік життя». Авторка додає, що «щодо самої дружини [Обмеження] може пояснюватися необхідністю захисту жінки не лише від дій чоловіка, а й від власних поспішних та необґрунтованих рішень» [23].

Верховний Суд у складі Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду у постанові від 07.11.2022 у справі № 361/1017/20 зазначав з цього приводу таке: у нормах про Обмеження «законодавець передбачив захист прав дитини»; встановлюючи Обмеження, «законодавець, забезпечуючи правову охорону материнства і дитинства та регулювання сімейних відносин з максимально можливим урахуванням інтересів дитини, намагаючись зберегти сім'ю й забезпечити право на сімейне виховання новонародженої дитини, при цьому поважає право кожного з подружжя припинити шлюбні відносини шляхом розірвання шлюбу, якщо відпадають обставини, які слугують перепорою для пред'явлення позову» [24].

Н.О. Бачинська та С.І. Шумський зазначають, що Обмеження «зобов'язує подружжя враховувати наявність дитини ще до її народження і надає можливість дитині народитись у повноцінній сім'ї» [25, с. 74]. О.Б. Тельнік зазначає, що Обмеження в тому, що стосується заборони саме дружині подавати позов, «направлена на захист самої жінки від можливих власних поспішних та необґрунтованих рішень, зважаючи на доволі часті випадки депресивного стану жінок як у дородовий, так і післяродовий період» [26, с. 180].

Узагальнюючи наведені думки, можна виділити наступні елементи легітимної мети Обмеження, які дійсно видаються доречними та легітимними як такі (тобто поки що поза контекстом оцінки пропорційності, ефективності Обмеження та його доречності в цілому).

Найбільш часто згадуваною (а часто – єдиною) легітимною метою, про яку зазначають дослідники, є охорона фізичного та психічного здоров'я, психологічного добробуту дружини та дитини, враховуючи їх вразливість у період вагітності та післяпологовий період.

Помітно рідше в якості легітимної мети Обмеження зазначаються: (1) державна охорона сім'ї в цілому; (2) охорона (гарантування, забезпечення), чи навіть захист, прав та законних інтересів дружини та дитини, враховуючи їх вразливість у період вагітності та післяпологовий період; (3) сприяння збереженню шлюбу, сім'ї, сімейних та шлюбно-сімейних відносин; 4) охорона суспільних (публічних) інтересів, їх балансування із приватними інтересами.

Заслуговує на увагу цитована вище позиція Верховного Суду, який зробив доволі успішну спробу виділити систему конкретніших напрямків державної охорони сім'ї та державної політики щодо сім'ї, дітей, материнства та батьківства: (1) захист прав дитини; (2) максимально можливе урахування інтересів дитини; (3) збереження сім'ї; (4) забезпечення права дитини на сімейне виховання.

Окремі ж ідеї дослідників щодо того, що є легітимною метою Обмеження, сприймаються нами критично. Передусім зовсім неприйнятними є пояснення Обмежень стосовно самої жінки намаганнями «захистити жінку «від неї самої», від її власних необдуманих або поспішних рішень, які вона може ухвалювати у фізично та психологічно складний для неї період вагітності та після пологів». Вважаємо що така мета Обмежень не може бути легітимною, оскільки вона світоглядно ґрунтується на патерналістському та етатистському, одночасно поблажливому та споживацькому ставленні до жінки, стигматизує вагітність та пологи, пов'язуючи ці природні процеси із настільки суттєвими змінами у свідомості жінки, які дозволяють презюмувати, що вона не здатна ухвалювати (вчиняти) свідомі та контрольовані рішення (дії), тобто фактично дозволяє відмовляти жінкам у правосуб'єктності. Зрештою, така мета Обмежень не відповідає загальним принципам українського права, таким як рівність, верховенство права тощо. Слід зазначити, що ми в жодному разі не заперечуємо проти безспірно доведеного наукою впливу вагітності та пологів на фізичний та психологічний стан жінки, який часом дійсно може змінювати поведінку та рішення жінки та їх рефлексію, однак такі зміни аж ніяк не можна вважати виправданням фактичного ураження жінки в правах та сумнівів у її правосуб'єктності.

Певних термінологічних застережень потребують, на нашу думку, твердження про спрямованість Обмеження на захист прав та законних інтересів. Адже захисту підлягають порушені, невизнані або оспорювані права та законні інтереси, або ж ті, щодо яких принаймні існує реальна загроза такого порушення. Вимога про розірвання шлюбу, як і розірвання шлюбу як такі є правомірними, а тому за замовчуванням не можуть тлумачитися як

порушення, невизнання чи оспорування (або їх загроза) прав та законних інтересів. Видається, що коректніше говорити про те, що Обмеження може бути спрямоване на додаткове забезпечення, гарантування прав та законних інтересів матері та дитини, як максимум – на охорону від можливих порушень (а радше – від дисфункцій та загроз, прямо не пов'язаних із порушенням, оспоруванням чи невизнанням).

Також слід відмітити, що деякі спроби прямо пов'язати Обмеження із додатковою охороною конкретних прав та законних інтересів є не зовсім успішними. Так, вже згадувана авторка Л.В. Грицишина зазначала, що Обмеження в тій частині, що стосується вагітності, спрямоване на попередження можливих проблем в подальшому при встановленні батьківства її чоловіка [22, с. 153], а Обмеження в тій частині, що стосується 1 року після народження дитини, має на меті «фінансову підтримку жінки-матері, яка через необхідність догляду за дитиною не має можливості працювати» [22, с. 153]. Вважаємо, що Обмеження не має жодного помітного впливу ані на встановлення батьківства, ані на аліментні відносини. Адже дитина, яка зачата і (або) народжена у шлюбі, або ж народжена до спливу десяти місяців після припинення шлюбу, походить від подружжя (ч.ч. 1, 2 ст. 122 Кодексу, ч.ч. 1, 2 ст. 52 Книги); вагітна дружина, а також той із подружжя, з ким проживає дитина, має право на утримання і в разі розірвання шлюбу (ч. 6 ст. 84, ч. 4 ст. 86 Кодексу, ч. 6 ст. 168 Книги).

Висновки. Легітимна мета обмеження розірвання шлюбу, пов'язаного із вагітністю дружини та народженням нею дитини, може полягати у наступному (умовно упорядковано від загального до конкретного): (1) охорона сім'ї, дитинства, материнства, батьківства в цілому; (2) охорона суспільних (публічних) інтересів у зазначених сферах, їх балансування із приватними інтересами; (3) забезпечення охорони прав матері, батька, дитини; (4) підтримка та створення умов для материнства та батьківства; (5) охорона фізичного та психічного здоров'я, психологічного добробуту дружини та дитини; (6) максимально можливе урахування інтересів дитини, зокрема забезпечення пріоритету сімейного виховання дитини; (7) сприяння збереженню шлюбу, сім'ї, сімейних та шлюбно-сімейних відносин.

Слід звернути увагу на те, що ідентифікація таких можливих елементів легітимної мети Обмеження саме по собі ще недостатнє для остаточного висновку про допустимість Обмеження. Адже необхідним є подальше вирішення питання якості правового регулювання Обмеження в межах критерію «здійснення відповідно до закону», а також питань ефективності, пропорційності та необхідності в демократичному суспільстві. Це і становитиме предмет подальших наших перспективних розвідок у даному напрямку.

Список використаних джерел:

1. Порівняльна таблиця до проекту Закону України «Про внесення змін до Цивільного кодексу України у зв'язку з оновленням (рекодифікацією) положень сімейного права». URL: <https://www.rada.gov.ua/news/Top-novyna/268392.html> ; <https://www.rada.gov.ua/uploads/documents/76431.pdf> (дата звернення: 05.12.2025).
2. Сімейний кодекс України від 10.01.2002 № 2947-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14> (дата звернення: 05.12.2025).
3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення механізму запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі : Закон України від 20.11.2024 № 4073-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4073-20> (дата звернення: 05.12.2025).
4. Лежнєва Т.М., Черноп'ятов С.В. Обмеження розірвання шлюбу, пов'язані із вагітністю дружини та народженням нею дитини (країни Східної Європи та пострадянські країни): порівняльно-правовий аналіз. *Право і суспільство*. 2022. № 4. С. 76–82. DOI: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2022.4.12> (дата звернення: 05.12.2025).
5. Лежнєва Т.М. Обмеження розірвання шлюбу: до постановки проблеми. *Забезпечення правопорядку та протидії злочинності в Україні та у світі: проблеми та шляхи їх вирішення: матер. II Міжнар. наук.-практ. конф. (Дніпро, 17 черв. 2022 р.)*. Дніпро : ВНПЗ

«Дніпровський гуманітарний університет». 203 с. С. 188–192. URL: <http://dgu.com.ua/handle/123456789/861> (дата звернення: 05.12.2025).

6. Лежнёва Т.М. Лібералізація позовного розірвання шлюбу: досягнення і перспективи. *Забезпечення правопорядку та протидії злочинності в Україні та у світі*: проблеми та шляхи їх вирішення: матер. V Міжнар. наук.-практ. конф. (Дніпро, 27 черв. 2025 р.). Дніпро : ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет». 2025. 237 с. С. 215–218. URL: <http://dgu.com.ua/handle/123456789/2005> (дата звернення: 05.12.2025).

7. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 05.12.2025).

8. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (Європейська конвенція з прав людини) від 04.11.1950. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (дата звернення: 05.12.2025).

9. Посібник зі статті 12 Європейської конвенції з прав людини. Право на шлюб / Рада Європи ; Європейський суд з прав людини ; оновлено 31 серпня 2025 року. 2025. 22 с. URL: <https://ks.echr.coe.int/uk/web/echr-ks/article-12> ; https://ks.echr.coe.int/documents/d/echr-ks/guide_art_12_ukr (дата звернення: 05.12.2025).

10. Ромовська З.В. Сімейне законодавство України: гендерна експертиза. Київ : Логос, 2001. 40 с.

11. Болховітінова А.Б. Припинення шлюбу за законодавством України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Київ, 2009. 242 с. URL: <https://nrat.ukrintei.ua/searchdoc/0409U003012/> (дата звернення: 05.12.2025).

12. Науково-практичний коментар до Сімейного кодексу України / за ред. Є.О. Харитонова. Харків . : Одиссей, 2006. 552 с.

13. Сімейне право України : підручник / за заг. ред. В.І. Борисової та І.В. Жилінкової. 4-те вид.. Харків : Право, 2012. 320 с.

14. Сафончик О.І. Припинення шлюбно-сімейних правовідносин за законодавством України. *Часопис цивілістики*. 2014. Вип. 16. С. 141–146. URL: <http://clj.nuoua.od.ua/archive/16/32.pdf> (дата звернення: 05.12.2025).

15. Сімейне право України : навчальний посібник / кол. авторів; за ред. Т.В. Курило. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2014. 316 с.

16. Сімейне право : підручник / за заг. ред. В.А. Кройтора та В.Ю. Євко ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2016. 512 с.

17. Сафончик О.І. Шлюбні правовідносини в Україні : теорія та практика : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.03. Одеса, 2018. 451 с. URL: <https://nrat.ukrintei.ua/searchdoc/0519U001002/> (дата звернення: 05.12.2025).

18. Сімейний кодекс України: наук.-практ. комент. /за ред. Ю.С. Червоного. Київ: Істина, 2003. 515 с.

19. Спектор О. Розірвання шлюбу у порядку позовного провадження. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 12. С. 58–64. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2016/12/11.pdf> (дата звернення: 05.12.2025).

20. Дякович М.М. Припинення шлюбу внаслідок його розірвання за сімейним правом України. *Часопис Київського університету права*. 2019. № 1. С. 126–131. URL: <https://chasprava.com.ua/index.php/journal/article/view/206> (дата звернення: 05.12.2025).

21. Леськів С.Р. Припинення та недійсність шлюбу в Україні: теоретико-правові та практичні аспекти. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права*. 2019. Том 21. С. 144–147. URL: <https://nzlubp.org.ua/index.php/journal/article/view/151> (дата звернення: 05.12.2025).

22. Грицишина Л.В. Принцип свободи розлучення та його реалізація в сімейному праві України. *Актуальні проблеми юридичної науки* : збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції Двадцяті осінні юридичні читання «Права людини в сучасному світі проблеми теорії та практики» (м. Хмельницький, 1-2 жовтня 2021 року). Хмельницький : Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2021. 300 с. С. 152–155.

23. Нарок Тетяна. Чи існують в інших державах обмеження щодо розірвання шлюбу? / Тетяна Нарок, Асоціація жінок-юристок України «ЮрФем». 11 січня 2021 року. URL: <https://jurfem.com.ua/chy-isnuut-v-inshyh-derzhavah-obmezhennya-shodo-rozirvannya-shlubu/> (дата звернення: 05.12.2025).

24. Постанова Верховного Суду від 07.11.2022 у справі № 361/1017/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107878142> (дата звернення: 05.12.2025).

25. Бачинська Н.О., Шумський С.І. Розірвання шлюбу в судовому порядку: проблемні питання. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 10. С. 73–75. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-10/14> (дата звернення: 05.12.2025).

26. Тельнік О.Б. Щодо можливих шляхів вирішення окремих актуальних проблем сімейно-правового характеру. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 4. С. 179–184. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-4/40> (дата звернення: 05.12.2025).

Дата першого надходження рукопису до видання: 27.11.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 15.12.2025

Дата публікації: 31.12.2025

